УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

Одељење за сурдологију

УПОТРЕБА И ФУНКЦИЈЕ ОДРЕДБЕНИХ РЕЧИ КОД ГЛУВЕ И НАГЛУВЕ ДЕЦЕ

ПРЕДЛОГ ПРОЈЕКТА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

КАНДИДАТ
Ивана Б. Веселиновић

Новембар, 2016. године

САДРЖАЈ

1. УВОД.....3

2.ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА.....5

3. ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА.....6

4. ХИПОТЕЗЕ.....8

5. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА.....8

6. ОБРАДА ПОДАТАКА 12

7.РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА САДИСКУСИЈОМ.....12

8.ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....12

9. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА.....13

10. БАЗИЧНАЛИТЕРАТУРА.....14

1. УВОД

Човек је био-психо-социјално биће чија је специфичност симболичка комуникација која се реализује аналогним начинима комуникације. Људи у комуникацији не могу размењивати предмете и појмове о којима желе да комуницирају, већ само симболе којима их означавају. Зато се каже да је језик настао због потребе људи да се споразумевају, с обзиром да примитивни облици комуникације (крик, покрет,...) нису довољни за остварење ове улоге.

Под језиком се подразумева апстрактни систем знакова својствен појединцу као припаднику одређене друштвене заједнице, који се конкретно реализује вербалним и невербалним изражавањем - говором, писмом и гестом (Кашић, 2000). Вербални и невербални типови језичког изражавања међусобно се допуњују и човек их користи у складу са личним способностима, могућностима, жељама и потребама, а у зависности од услова и захтева у сопственом окружењу, као и од комуникативних циљева.

Вербална комуникација је доминантан тип споразумевања међу људима. Способност вербалног изражавања омогућава човеку да "ослободи" своје мисли и на тај начин их учини доступним другима (Барлов и сарадници, 2007).

Интересовање за начин на који деца усвајају матерњи језик и овладавају способношћу вербалне комуникације старо је преко двеста година. Прва истраживања дечијег језика и говора изведена су у 19. веку на основу података добијених из родитељских дневника. У истраживањима се могу користити и лонгитудиналне и трансферзалне студије, спонтани узорци језичке грађе, као и узорци добијени у дизајнираним експериментима (Кристал, 1996). Говор и језик се уче целог живота, на начин како су то чинили наши преци, али и уз обогаћивање према захтевима савременог живота. Говор и језик представљају оруђе мишљења и средство регулације психичких процеса. Они чине и основу за усвајање друштвеног стила живота, због чега се сматрају значајним чиниоцима социјализације деце и одраслих (Славнић, Веселиновић, 2015). У доступној литаратури постоји низ лингвистичких и психолошких теорија о усвајању

језика. Ниједна од ових теорија није апсолутна, јер свака од њих има своје позитивне стране, али и недостатке.

Биолошку основу развоја говора и језика чине одређене органске карактеристике човека формиране током филогенетског развоја људске врсте, а посебно физиолошке основе за развој когнитивних способности, као и за способност перципирања гласова и изражавања. Типичан језички развој саставни је део биолошког и менталног развоја човека и одвија се у складу са њим. Из наведеног можемо констатовати да је, да би дете овладало говором, неопходно да постоји органска основа за развој говора коју чине: уредан слух, развој аудитивне перцепције, развој опште моторике тела и говорних органа, развој визуелне перцепције, развој способности за концентрацију пажње, развој интелигенције, развој реаговања телесним покретима и развој реаговања основним гласом и говорним покушајима (Јеличић и сарадници, 2008).

За развој говора и језика, неопходна је, уз мноштво наведених фактора, и добра аудитивна перцепција (Малетић и сарадници, 2016). Аудитивна перцепција је сложен физиолошки процес. На основу ње гради се аудитивна меморија, која омогућава репродукцију говора. Аудитивна перцепција се увек развија испред функције говора. Први корак у перцепцији говора догађа се када звучни талас стигне до уха. Одатле се звук преноси слушним путем до мозга (Барлов и сарадници, 2007). Тај процес је сложен и укључује неколико посебних фаза, од детекције звука, преко дискриминације, препознавња и идентификације вербалног стимулуса, па до разумевања вербалне поруке.

Оштећење слуха доводи до застоја у развоју говора и језика. Оно онемогућава дете да спонтано усваја говор и језик у спрези звука и значења (Барлов и сарадници, 2003). Сметње у развоју говора и језика рефлектују се и на когнитивни, социјални и емоционални развој, што условљава негативне промене у развоју свих битних аспеката личности особеоштећеног слуха.

Ако се посматра граматички развој код деце, може се констатовати да он почиње формирањем реченице од једне речи- холофразе, на узрасту детета од дванаест до осамнаест месеци. "Права" граматика јавља се око осамнаестог месеца. Ово подразумева да се у говору детета јавља реченица од две речи. Њој претходи период у коме се речи

повезују, али се та секвенца не изговара као јединствена ритмичка јединица (на пр. *Мама. Спава*). Када говоримо о реченици од две речи, треба рећи да на овом узрасту детета она може бити синтагма (на пр. *Лепа лопта*), права реченица (на пр. *Мама кува*) или непотпуна реченица (на пр. *Бата ауто*). Око друге године живота дете изговара реченицу од три и више речи. Користи обавештајну, упитну или узвичну реченицу, која је обично неправилна - на пр. *Мама лупи куцу*!, *Имам сека ауто*., *Где је бата ауто*? (Кристал, 1996). Крајем треће године губи се "телеграфска" природа реченице. Дечије реченице све више личе на реченице које продукују одрасли. Јавља се реченица са више од једне клаузе повезане везником *и.* Јављају се и реченице у којима се користе речи: *што, зашто, ако, када, па, како,...*). Пре него што почну да користе правилно конструисане реченице, деца ће у говору користити аграматичне конструкције, због недовољно успостављеног граматичког система. Многи типовинеграматичностинестају у четвртој години. До пете године деца углавном овладају елементарном граматиком матерњег језика (Кашић, 2002). Са поласком у школу наступа фаза проширивања језичке компетенције која се одиграва на свим језичким нивоима. За ову фазу карактеристично је и усвајање и коришћење сложенијих граматичких конструкција, којима ће дете у потпуности овладати у периоду адолесценције (Кашић, 2002).

2. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

Вербална продукција глувих и наглувих особа разликује се у односу на вербалну продукцију особа које имају уредну аудитивну перцепцију. Немогућност перцепције звука компензује се визуелном перцепцијом. Визуелна перцепција у развоју језика глувих и наглувих особа превасходно је усмерена на развој знаковног језичког израза. Структура знаковног језика битно је различита од структуре вербалног изражавања, због чега се приликом вербалне продукције код глувих и наглувих особа уочавају другачије и специфичне конструкције, које се битно разликују у односу на вербалне исказе типичних говорника српског језика (Кашић, Милошевић, 2010).

Забележено је да због своје несамосталности одредбене речи дуго онемогућавају глуву и наглуву децу да са сигурношћу идентификују њихово издвојено значење (Димић, 2003). У раду са глувом и наглувом децом приметили смо да се одредбене речи у вербалном изражавању глуве и наглуве деце недовољно употребљавају, а уочили смо и да се користе у другачијој функцији у реченици, у односу на реченичне конструкције деце типичног развоја.

Проблем овог истраживања представљају одредбене речи које се у синтакси сматрају придевским речима, а то су: придеви, придевске заменице и редни бројеви. Ове речи се јављају као одредбе атрибутског типа које актуелизују једну од особина појма који одређују. Карактеристика одредби овог типа је да сужавају значење појма који одређују. Јављају се на два одредбена начина, односно као атрибути сужавају значење или као предикативи приписују особину субјекту.

Пошто су особине апстрактне, оне и у типичном језичком развоју представљају проблем, па се речи којима се именују касније усвајају, а нарочито представљају проблем глувој и наглувој деци, нарочито у атрибутској функцији.

У оквиру проблема истраживања анализираће се јављање врста (и подврста) одредбених речи код две групе испитаника (што је у овом раду дефинисано као употреба/неупотреба), као и два типа функција – атрибутска и предикативна.

3. ЦИЉИ ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу изложеног проблема истраживања, дефинисани су циљеви истраживања.

1. Утврдити и разјаснити употребу и функције одредбених речи у формирању исказа код глуве и наглуве деце.
2. Утврдити, упоредити и разјаснити употребу и функције одредбених речиу формирању исказа глуве и наглуве деце и деце типичног језичког развоја.

За реализацију постављених циљева истраживања потребно је остварити неопходне задатке.

1) Прикупити податаке о глувим и наглувим испитаницима (испитаници из експерименталне групе) који се односе на: узраст, пол, време настанка оштећења слуха, врсту и степен оштећења слуха, тип примењене аудитивне амплификације, дужину ре/хабилитационог третмана, начин комуникације, едукацију (разред, тип школе- школа за децу оштећеног слуха или школа за децу типичног развоја).
2) Формирати контролну групу деце уредног слуха која ће бити уједначена са експерименталном групом према узрасту, полу и разреду у који су укључена деца.
3) Испитати употребу одредбених речи (придева (врста), придевских заменица (врста) и редних бројева) у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја.
4) Испитати функције одредбених речи (атрибутска и предикативна) у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја.
5) Анализирати прикупљени језички корпус према:

- врсти и броју употребљених придева (описних, присвојних, градивних, временских месних и придева других односа) у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја,
- врсти и броју употребљених придевских заменица (присвојне, показне, односно-упитне, неодређене, одричне и опште/одређене) у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја,
- броју употребљених редних бројева у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја,
- функцији употребљених одредбених речи (конгруентни атрибут, предикатив) у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја.

6) Испитати однос између употребе и функција одредбених речиу формирању исказа код глуве и наглуве деце и података који се односе на тип примењене аудитивне амплификације, дужину ре/хабилитационог третмана и доминантан начин комуникације.

7) Испитати однос између употребе и функција одредбених речи у формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развојаи података који се односе на узраст, пол и разред.
8) Упоредити употребу и функције одредбених речиу формирању исказа код глуве и наглуве деце и код деце типичног језичког развоја.

4. ХИПОТЕЗЕ

Основна хипотеза је:

Глува и наглува деца се разликују у употреби и функцијама одредбених речи приликом формирања исказа од деце типичног језичког развоја.

Специфичне хипотезе су:

1. Глува и наглува деца приликом формирања исказа употребљавају мање (по броју и по врсти) одредбених речи од децетипичног језичког развоја.
2. Глува и наглува деца приликом формирања исказа чешће користе одредбене речи у функцији предикатива него у функцији атрибута.
3. Деца типичног језичког развојаприликом формирања исказа чешће користе одредбене речи у функцији атрибута него у функцији предикатива.

5. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1) УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА

Истраживањем ће бити обухваћено Н=80ученика, оба пола, просечних интелектуалнихспособности, која похађају више разреде (V, VI, VII и VIII) основне школе. Узорак ће бити подељен у две групе -експерименталну и контролну. Експерименталну групу ће чинити Н=40ученика чије је оштећење слуха преко 70 дБ, који

немају додатних оштећења. Контролну групу ће чинити испитаници типичног језичког развоја. Контролна група ће бити уједначена саексперименталном групом према броју испитаника, узрасту, полу и разреду у који су укључена испитивана деца.

Истраживањем ће бити обухваћена глува и наглува деца из школа за децу оштећеног слуха у Србији (у Београду, Земуну, Нишу, Суботици, Крагујевцу, Јагодини и Новом Саду) и глува и наглува деца која похађају основну школу за децу типичног развоја у Београду, а била су обухваћена ре/хабилитационим третманом у Институту за експерименталну фонетику и патологију говора у Београду, Одељењу за рехабилитацију слушања и говора, Института за ОРЛ и МФХ Клиничког центра Србије и/ или "Дечјој кући", Клиничко болничког центра Звездара. Истраживање са децом из контролне групе ће се обавити у основној школи "Зага Маливук" у Београду.

2) ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

За потребе истраживања конструисан је посебан протокол за прикупљање података. Осим овог протокола, користиће се и унапред дефинисане теме за писање састава.

- За децу из обе испитиване групе, прикупљање података који се односе на:узраст, ниво интелектуалног функционисања, одсуствопридружених сметњи иразред у који је дете укључено, вршиће се наоснову увида у документацију педагошко-психолошке службе школе.
- Прикупљање података који се односе на децу из експерименталне групе (време настанка оштећења слуха, врсту и степен слушног оштећења, тип примењене аудитивне амплификације, дужину ре/хабилитационог третмана, доминантан начин комуникације и тип школе- школа за децу оштећеног слуха или школа за децу типичног развоја) вршиће се на основу увида у медицинску и дефектолошку документацију.
- Теме за писање четири састава различитих жанрова: наратив, дескрипција, експозиција и аргументатив (Ивановић, 2014).

3) ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање ће бити обављано у учионицама школа које похађају деца из обе испитиване групе. Писање састава ће се изводити током наставе српског језика. Сви ученици ће имати задатак да током једног школског часа напишу састав на задату тему. Сваки ученик ће добити исто писано упутство које му даје смернице и тему за писање једног од четири врсте текстова и обавезује га да одабере о чему ће писати и какав ће наслов дати свом саставу. Писање задатака ће моћи да почне тек када испитаници добију дадатна објашњења, одговоре на недоумице и када се испитивач увери да испитаници у потпуности разумеју задатак (Ивановић, 2014). Глуви и наглуви ученици ће, осим у писаној форми, упутство за писање и додатна објашњења добити и усменим говором и знаковним језиком. Пре него што приступе писању, ученицима ће бити скренута пажња да се труде да пишу уредно и читко, уз могућност да самостално одаберу да ли ће писати писаним или штампаним словима, латиничним или ћириличним писмом. Сваке недеље ученици ће писати по један састав. Расположиво време за писање ће бити један школски час.

а. Упутство за писање наратива:

Свакоме се у животу догодило нешто чега ће се увек сећати. Твој задатак је да један такав догађај из свог живота испричаш и нама. **Испричај** нам шта се, када, где и како догодило, ко је све у томе учествовао и све друго важно чега се сећаш. Не заборави да својој причи даш и наслов.

За овај задатак имаш укупно 40 минута. За то време треба да смислиш о чему ћеш и како да пишеш, затим да напишеш рад, поново га прочиташ, провериш има ли грешака, и исправиш све грешке које уочиш.

б. Упутство за писање дескрипције:

Свако има своју омиљену просторију у стану или кући. Твој задатак је да нам што боље и са што више детаља **опишеш** своју омиљену просторију. Не заборави да свом раду даш и наслов.

За овај задатак имаш укупно 40 минута. За то време треба да смислиш о чему ћеш и како да пишеш, затим да напишеш рад, поново га прочиташ, провериш има ли грешака, и исправиш све грешке које уочиш.

в. Упутство за писање експозиције:

Сигурни смо да добро знаш шта је ЛЕТО, а шта је ЗИМА и да их лако разликујеш. Сада ће твој задатак бити да то **објасниш** и нама. Води рачуна о томе да што боље представиш и лето и зиму, да објасниш по чему су слични, а по чему се разликују, као и да кажеш све што сматраш важним за оба годишња доба. Не заборави да свом раду даш и наслов.

За овај задатак имаш укупно 40 минута. За то време треба да смислиш о чему ћеш и како да пишеш, затим да напишеш рад, поново га прочиташ, провериш има ли грешака, и исправиш све грешке које уочиш.

г. Упутство за писање аргументатива:

Родитељи су ти рекли да размишљају о пресељењу у други крај града, где бисте могли да имате већи стан. Теби се ова идеја можда допада, а можда и не. Они зато желе да чују твоје мишљење о томе. Напиши шта ти мислиш о селидби. Не заборави да наведеш све разлоге којих се сетиш, а који би могли да убеде твоје родитеље да се сложе с тобом. Не заборави да свом раду даш и наслов.

За овај задатак имаш укупно 40 минута. За то време треба да смислиш о чему ћеш и како да пишеш, затим да напишеш рад, поново га прочиташ, провериш има ли грешака, и исправиш све грешке које уочиш.

Радови ученика ће бити прикупљени тек на крају школског часа. Ученицима који задатак заврше раније ће се сугерисати да још једном добро провере задатак, допуне га и исправе евентуалне грешке (Ивановић, 2014).

6. ОБРАДА ПОДАТАКА

Прикупљени подаци обрађиваће се помоћу софтверског пакета намењеног за обраду података у друштвеним наукама (Statistical Package for the Social Sciences-SPSS, version 21.0). Приликом обраде података биће коришћене адекватне методе дескриптивне и инферентне статистике. Поред квантитативне анализе, приступиће се и квалитативној анализи прикупљеног материјала.

7. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Резултати истраживања биће приказани табеларно и графички, а најзначајнији резултати биће и посебно дискутовани. У дискусији јепредвиђена анализа добијених резултата и њихова интерпретација уконтексту теоријских сазнања и резултата ранијих истраживања која су се бавила сличном проблематиком.

8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У складу са постављеним циљем истраживања, као и дефинисаним задацима и хипотезама, а на основу добијених резултата истраживања, биће изведени и адекватни закључци.

9. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА

Очекујемо да ће резултати овог истраживања обезбедити компарацију једног битног аспекта у граматичком развојуглуве и наглуве деце и деце типичног језичког развоја.

У том смислу, очекивани резултати ће открити и међувезе и међузависности, и вероватно одређене закономерности утицаја и повезаности одређених битних фактора (узраст, пол, разред, аудитивни статус, време настанка оштећења слуха, тип примењене аудитивне амплификације, дужину ре/хабилитационог третмана, доминантан начин комуникације и тип школе) и степена и динамике граматичког развоја деце старијег основношколског узраста.

Очекујемо да ће резултати истраживања показати да се глува и наглува деца разликују од деце типичне популације како у погледу броја и врсте употребљених одредбених речи, тако и у погледу њихових функција у реченичној конструкцији.Овакав резултат је очекиван, јер је способност симболичке комуникације код глувих и наглувих особа прилагођена визуелној перцепцији. Структура знаковног језика, која се значајно разликује од вербалног језика, управо је и разлог примене специфичних правила комбиновања језичких јединица у оквиру формирања исказа код глуве и наглуве деце (Кашић, Милошевић, 2010).

Надамо се да ће резултати овог истраживања послужити као смернице за креирање и значајно обогаћивање плана, програма, садржаја и примењених метода и средстава у раду током спровођења процеса раног ре/хабилитационог третмана глуве и наглуве деце, у циљу обезбеђивања услова за адекватно и квалитетно граматичко прилагођавање глувих и наглувих особа синтаксичкој структури типичних говорника српског језика. Новине у планирању, организовању и извођењу ре/хабилтационог процеса имале би за циљ да се говорно-језички развој глуве и наглуве деце што више приближи нормама типичног језичког развоја, као и да допринесу превенцији инвалидизације глуве и наглуве деце.

10. БАЗИЧНАЛИТЕРАТУРА

1. Барлов, И., Пантелић, С. (2003). Аудитивне способности у зависности од узраста и различитих етиолошких чинилаца.У:*Говор и језик*.Београд:ИЕФПГ, 473-478.
2. Барлов, И., Јеличић, Љ., Вујовић, М. (2007). Говорно – језички развој деце са Otitis Media Secretoria пре и после имплантације аерационих цевчића. У: *Поремећаји вербалне комуникације – превенција, дијагностика и третман*. Београд:ИЕФПГ, 298-305.
3. Бугарски, Р. (1996).*Увод у општу лингвистику*. Београд: Чигоја штампа.
4. Васић, С. (1980).*Вештина говорења*. Београд: БИГЗ.
5. Васић, С. (1981).*Говор вашег детета*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
6. Васић,С.(2000). *Развојне говорне норме у наше деце*, Београд: Пословни биро Д.О.О:Бирографика.
7. Веселиновић,И., Кашић, З., Славнић, С. (2012). Способност именовања и дефинисања појмова код деце предшколског узраста.*Зборник радова, VI међународни научни скуп Специјална едукација и рехабилитација данас,* 14-16. септембар 2012. Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 11-18.
8. Владисављевић, С. (1997).*Патолошки неразвијен говор деце*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
9. Димић, Н., Кашић, З., Ковачевић, Т. (1999). Специфичност употребе отворене класе речи у језику глуве и наглуве деце.Нови Сад: Дани дефектолога Југославије.
10. Димић, Н. (2003).*Говорно-језички дефицити код глуве и наглуве деце*. Београд: Друштво дефектолога Србије и Црне Горе.
11. Димић, Д., Н. (2003).*Функција читања говора са усана*. Београд: Друштво дефектолога Србије и Црне Горе.
12. Ивановић, М. (2014). *Синтаксичке конструкције у писаном дискурсу деце узраста од седам до десет година*(рукопис необјављене докторске дисертације). Филолошки факултет Универзитета у Београду.
13. Јеличић Добријевић, Љ., Совиљ, М., Барлов, И. (2008). Лонгитудинална студија испитивања слуха деце обухваћене пренаталним слушним скринингом. У: *Говор и језик – интердисциплинарна истраживања, II.* Београд:ИЕФПГ, 174-197.

14. Кашић, З (2000). Сегментна и супрасегментна организованост говора. У: Голубовић, С., Кашић З. (2000):*Сегментна и супрасегментна организованост говора и поремећаји флуентности.* Београд:Друштво дефектолога Југославије, 1-64.
15. Кашић, З. (2002). Аграматична продукција и семантичка „збрка“ код деце раног школског узраста. Истраживања у дефектологији, бр.1. Београд: Дефектолошки факултет, 113-130.
16. Кашић, З., Милошевић, С. (2010). Синтагма и формирање исказа код глувих и наглувих. У: *Сметње и поремећаји:феноменологија, превенција и третман, део I*.Београд: Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 213-229.
17. Костић, Ђ. (1998).*Методика изградње говора у деце оштећеног слуха*. Београд: ИЕФПГ.
18. Кристал, Д. (1996).*Кембричка енциклопедија језика*. Београд: Нолит.
19. Остојић, С., Славнић, С. (2006).Рана рехабилитација деце оштећеног слуха. У:*Специјална едукација и рехабилитација, (1-2)*.Београд, 119-125
20. Пантелић,С., Ђоковић, С., Барлов, И. (2004).Неонатални слушни скрининг. У: *Говор и језик - Интердисциплинарна истраживања српског језика I*. Београд: ИЕФПГ, 355-377.
21. Совиљ, М.(2002).*Дечији говор- квантитативни пратиоци говора*. Београд: Задужбина Андрејевић.
22. Славнић, С. (1994). *Мултифакторска условљеност развоја оралног говора деце са тешким оштећењем слуха на рехабилитационом третману*(рукопис необјављене магистарске тезе). Дефектолошки факултет Универзитета у Београду.
23. Славнић, С. (1996).*Формирање говора код мале глуве деце*. Београд: Дефектолошки факултет.
24. Славнић, С., Ишпановић-Радојковић, В., Стојнић, Д., Бојанин, С. (1996). Пијажеовски приступ раној рехабилитацији слушно оштећене деце. У: *Београдска дефектолошка школа, бр. 2,* 70-76.
25. Славнић,С., Ковачевић, Ј. (1998). Гест и вербална комуникација у почетној фази рехабилитације глувих. *I стручно - научни Конгрес Дефектолошког факултета Универзитета у Београду са међународним учешћем*

26. Славнић, С. (1999).*Рана рехабилитација хендикепираних.* (рукопис необјављене докторске тезе). Дефектолошки факултет Универзитета у Београду.
27. Славнић, С. (2003). Early rehabilitation of deaf children. Acta medica Semendrica, 10(20), 47-52.
28. Славнић, С., Соколовац, И., Комазец, З., Веселиновић, И. (2012). Употреба простих и независних реченица код деце са кохлеарним имплантом.У: *Зборник радова, Стремљења и новине у специјалној едукацији и рехабилитацији, 28. децембар 2012.*Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, 245-257
29. *Увод у дефектологију (уџбеник).* Београд: Универзитет у Београду- Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију